

POVIJESNI PREGLED

Od prapovijesti do dolaska Slavena

Života je na prostoru Primorsko-goranske županije bilo još u prapovijesnim vremenima. Tragove prastanovništva nalazimo u Loparu na otoku Rabu, na Osorčici na otoku Lošinju, na padinama istarske Ćićarije, osobito na području Brseča, Mošćenica i Lovrana. Tragova ima do Kastavštine i Rijeke i do Lokava u Gorskom kotaru.

Mnoge su nastambe - pećine korištene i u nadolazećim razdobljima, te u srednjem vijeku, iako su u ovim krajevima tada živjeli i urbanizirani stanovnici. Među njima su najpoznatiji prvi kojima znamo ime - Iliri: Histri su bili stanovnici Istre, a Liburni su naseljavali južniji prostor. Utjecali su na iščezavanje Japoda s ovog područja. Matrijarhat, mrtvaci u skvrčenom položaju i plovila - osnovne su karakteristike tisućljetnog života ovog dijela Ilira. Vrlo rano počeli su i u područje Riječkog zaljeva uplovljavati Heleni. O tome govore i njihove legende, npr. o stvaranju Apsirtida - Kvarnerskih otoka, od kojih su Cres i Lošinj stoljećima nosili zajedničko ime Apsoros (Osor), uzi kanal koji je od jednoga Apsorosa stvorio dva otoka - Cres i Lošinj.

Stoljetni uhodani život Liburna i Grka ni provala Kelta sa sjeverozapada u 4. st. pr. Kr., nije znatnije poremetila. Dugoročne posljedice imat će pojava nove sredozemne sile - Rimljana koji su najprije krenuli morskim putem, preko Jadrana, kršeći snagu tamošnjih južnijih ilirskih država, a u 3. st. pr. Kr. stižu i kopnom sa sjevera te Histre slamaju 177. godine. Postupno pokoravaju i Liburne u riječkom području. Oktavijan-August, prvi rimski car, skršio je ilirski otpor, ali se Liburni nikada u potpunosti nisu inkorporirali u život Rimskog Carstva. Rimljanima su morali uglavnom prepustiti svoja veća utvrđena naselja: Rab, Krk, Fulfinum (ispod Omišlja), Osor, Turess (kod Crikvenice), Bakar, Tarsatiku i Lovran.

Rimljani grade prometnice, među njima i veliku transverzalu. Takva je i glavna

cesta od Akvileje preko Trsta, Kastva, Rijeke, Turessa i Senja tekla dalje na jug, u Dalmaciju. Na nju se kod Kastva uključivala cesta iz Pule, a od Senja je odvojak kretao prema unutrašnjosti.

Promjene počinju s velikim seobom naroda, s provalama tzv. barbara s istoka i sjevera, osobito od 4. st. sa snažnim gotskim udarima po rimskoj državi. Potkraj stoljeća opet oživljava Tarsatika, ali sada kao grad gotovo u cjelini podređen vojnim potrebama. Liburnija je dočekala i konačni slom antičkog svijeta s nestankom Zapadnoga Rimskoga Carstva u 5. st.

U međuvremenu i ovamo stižu štovatelji Isusova nauka i žrtve, utemeljuju i šire vjerske zajednice te podižu mnoge crkve.

Takve su bile prilike kada su se u primorsko-goransko-istarskome kraju pojavili Slaveni, prvi put na Jadranu uopće spomenuti - u Istri, potkraj 6. st., u papinim spisima.

Nakon langobardskog prolaska preko primorsko-istarskog područja slijede Slaveni koji nisu marili za vlast Istočnoga Rimskoga Carstva, poznatijeg pod imenom Bizant, sa sjedištem u Konstantinopolu (Carigrad). Na području današnje Županije plemena se ubrzo profiliraju kao Hrvati, zaposjedaju čitav prostor osim velikih utvrđenih gradova na otocima - Osora, Krka i Raba, drže sva ostala naselja i gradine, pa se dotadašnji stanovnici izvan gradova ubrzo pohrvaćuju - to su Liburni i pripadnici drugih naroda nekadašnje rimske države. Hrvati prodiru i u spomenuta tri velika gradska središta.

Franci - nova europska sila - pri prodoru u hrvatske prostore doživjeli su velik poraz upravo u području Riječkog zaljeva, gdje je 799. ubijen furlanski markgrof Erik. U počecima sljedećeg stoljeća Franačka je dobila i Istru i Liburniju, dok su spomenuta tri otočna grada pripadala Bizantu. Hrvati su u međuvremenu čvrsto ukorijenjeni, o čemu govore brojni nalazi, npr. u Vinodolu. Prema tituli hrvatskoga kneza Borne iz središnje Dalmacije - dux Dalmatiae atque Liburniae - očito je da je i riječki kraj dio njegove države u prvoj polovici 9. stoljeća. No, u trenucima uspona Hrvatske Kneževine na zapadnim obzorjima Jadrana pojavljuje se novi neprijatelj - Mletačka Republika - i započinje

stoljetnu bitku za supremaciju nad Jadranom. Obje hrvatske države na istočnoj obali Jadrana stalno su i oružjem osporavale to pravo, a i Bizant je morao priznavati njihovu snagu. Stoga je u istome 9. stoljeću odredio da njegovi gradovi Cres, Rab i Krk, zajedno sa Splitom, Zadrom i Trogirom plaćaju danak hrvatskim vladarima.

Ti vladari na području središnje Dalmacije i Kvarnerskoga primorja - i dalje nastoje dobiti u svoje ruke tri bogata kvarnersko-otočna grada koji su bitno utjecali na život čitava otočja, a i šireg obalnog područja.

Kršćanstvo je do kraja 9. st. u potpunosti prevladalo na prostoru Županije, ali s presudnim utjecajem sljedbenika solunske svete braće Ćirila i Metoda. Glagoljaši, nakon kraha svoga djelovanja u Moravskoj našli su se i u Istri i u Kvarnerskom primorju, stvarajući - najčvršće uporište glagoljanju. U tome smislu najjače je središte otok Krk. Najbrojniji i najvažniji spomenici staroslavenske službe Božje i glagoljskim pismom pisani tekstovi na hrvatskome jeziku jesu i Valunska ploča (o. Cres), Krčki i Plominski natpis te Jurandvorski ulomci (o. Krk) iz 11. stoljeća. Iz oko 1100 god. je Bašćanska ploča iz Jurandvora, najveći i najznačajniji takav kameni natpis. Na njoj je hrvatskim jezikom i pismom uklesana prvi put riječ hrvatski - vezana uz ime hrvatskoga kralja Zvonimira. Hrvatsko glagoljaštvo je ovdje toliko snažno da ga je i sam Papa morao poduprijeti. Potporu Papinoj je politici svesrdno pružao u 11. st. osorski biskup Gaudencije, potonji svetac.

Venecija - nakon što se učvrstila u dijelovima Istre - nastavila je s oružanim nastojanjima širenja svoje vlasti, ali se, pri tome, morala stalno sukobljavati s Hrvatskom Kraljevinom, pa otoci povremeno prelaze iz ruku u ruku, ali sa stalnim snaženjem hrvatskoga utjecaja.

Srednji vijek

Središnje je Hrvatsko Kraljevstvo na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće pripalo mađarskom kralju, ali uz otpor; zakratko je

Rab i pripao Arpadovićima, ali je Mletačka Republika na duže vrijeme prisvojila taj otok. Drži se da je ostali dio današnje Županije ostao u okviru Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. No, nakratko, jer u ime akvilejskoga patrijarha, iz tršćanskoga kraja Devinska Gospoda zaposjedaju područje do Rječine, pa taj dio Županije ulazi u višestoljetno uže interesno područje njemačkih zemalja. Postupno se u Riječkome zaljevu stvara granični državni trokut između Mletačke Republike, njemačkih vladara, odnosno feudalaca i Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. Sređuje se i crkvena uprava, pa i područje zapadno od Rječine pripada pulskome biskupu (podređena je i dalje patrijarhu u Aquilei, kome povremeno pripada i čabarsko i gerovsko područje), a istočno od Rječine novoosnovanoj krbavskoj, potonjoj krbavsko-modruškoj biskupiji, u nadležnosti nadbiskupa u Splitu. Uz grad Krk, sa snažnim romanskim ostacima formirale su se slobodne hrvatske općine, zajednice s kaštelima/gradićima Baškom, Vrbnikom, Dobrinjom i Omišljem. Na Cresu je naturalna renta i tlaka uglavnom zamijenjena novčanim podavanjima, a iz takva odnosa razvit će se i kolonat. Ima i sukoba i između pojedinih otočnih slojeva jer u starim gradovima kao i drugdje traje podjela na plemiće i pučane.

Na susjednome kopnu, na posjedima grofova Devinskih, zapadno od Rječine, i imanjima knezova Krčkih, istočno od toga povećega potoka ima i čvršćih feudalnih oblika odnosa, pa o moći knezova govori i to da su se već 1288. god. odlučili na stvaranje Vinodolskoga zakona. Time je nastao i jedan od najranijih i najvažnijih hrvatskih pravno-povijesnih, ali i kulturnih spomenika općenito; vrijednost mu se s pravom uspoređuje s drugim statutima u tadašnjoj Europi. Tekst je zapisan u Novome Vinodolskome, u prisutnosti kneza Leonarda i njegovih dvorjana te predstavnika slobodnih općina Ledenica, Bribira, Grižana, Drivenika, Hreljina, Bakra, Trsata i Grobnika, koji su priznavali vlast feudalca u određenim oblastima života.

U 13. st. pojavljuju se i prvi sljedbenici sv. Franje u ovome kraju, na o. Krku. Knezovi krčki uskoro su počeli njegovati Bogorodičin kult na Trsatu, povjerivši ga franjevcima, tako da je to jedno od najstarijih marijanskih hodočasničkih središta u Hrvatskoj.

U 13. st. opet "uskrsava" naselje na desnoj obali Rječine, pod imenom Rika, a uskoro i kao Flumen, pa Fiume, nerijetko i s dodatkom Sv. Vida. Iako je Mlečani žele skršiti zbog državnih razloga, tadašnji Riječani započinju razvoj naselja, uglavnom osloncem na trgovinu. Moćni kaštel Trsat ponad nje, u rukama Krčkih, nije im neprijatelj, a knezovi je neko vrijeme i drže.

Borba za prijestolje Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva Veneciji je dala prigodu da novcem i silom otoke opet vrati u svoj posjed. Osim Krka koji i dalje drže Knezovi krčki, u borbama je stradao Rab, a Osor su kuga i genovska flota tako uzdrmali, da njegovu ulogu sve više preuzima Cres. Ali i Knezovi krčki dostižu zenit svoga razvoja - bili su i banovi, tj. hrvatski potkraljevi, orođeni s vladarskim europskim kućama, s posjedima širom Hrvatske te u bosanskim, slovenskim, austrijskim i talijanskim zemljama. Uskoro, polovicom 15. st. cijepa se ta obitelj, a time i golema državina, na niz manjih cjelina. Usto, i nova napast u obliku Osmanlija počinje im nagrizati imanja, a Venecija im 1480. otima i zavičaj - zaposjela je i zadržala Krk kao posljednji jadranski otok koji nije imala. Iako su pojedinci i dalje bili moćni, obitelj ide prema zalazu. Istodobno, započinje uspon tadašnje Rijeke Sv. Vida, uskoro i Bakra. Prvi se put spominje i jedno naselje u Gorskom kotaru - Delnice (1438.), zatim Lokve (1454.), preko kojih ide trgovački put prema unutrašnjosti Hrvatske. Riječko se naselje razvija s nekim samoupravnim pravima. U drugoj polovici 15. st. Habsburzi se pojavili na obali Riječkog zaljeva. Oni su dobili i kastavsku, veprinačku i mošćeničku općinu kao i Trsat. Svojim posjedima potvrdili su statutima neka stara općinska prava, osuvremenili život s novima i potvrdili svoju vlast.

U međuvremenu traje razdoblje nesreća s turskim prodiranjima i osvajanjem hrvatskih krajeva. Prognanike i izbjeglice iz ostalih krajeva Hrvatske te Bosne i drugih istočnobalkanskih zemalja Frankopani organizirano naseljuju u Gorski kotar i na otok Krk. O životu dijela Gorskog kotara svjedoči frankopanski Modruški urbar s podacima o Vrbovskome, Bosiljevu, Lukovdolu i Gomirju. U Liču Frankopani kopaju i prerađuju željeznu rudaču, a drugdje i ostale kovine, te zlato i srebro. Osmanlije preko Grobnika i Klane nadiru prema slovenskim i talijanskim zemljama, pustošeći i Gorski kotar, pa je čak stvoreno i ime "Turska cesta". Slom hrvatskoga plemstva na Krbavskome polju potkraj 15. st. donio je dugo, tragično razdoblje, pa je i modruški biskup morao potražiti novo sjedište, u Novome Vinodolskom.

Dolazak Habsburške vlasti (XV. – XVI. st.)

Turske provale i osvajanja te mletačko-austrijski interesi bili su sadržaj tih nesretnih vremena na području današnje Županije. Tako je najistočniji dio hrvatskoga istarskog Krasa pripao Austriji, Rijeku su nesmiljeno udarali Mlečani, a na mletačkoj strani ugrožen je Cres.

Frankopani i dalje gospodare Gorskim kotarom i dijelom Kvarnerskog primorja, ali sa znatno smanjenim приходima. Zbog turskih pustošenja propada gospodarstvo, a za polovicu se smanjio broj Gorana. Na najvećem dijelu toga područja u drugoj polovici 16. st. Frankopane smjenjuju snalažljiviji Zrinski. Oni pokreću trgovačke veze Vinodola preko Gorskog kotara s ostalim dijelovima Hrvatske, te sa Slovenijom i Mađarskom. Njihov Bakar postaje konkurencija habsburškoj Rijeci. Doduše, dio imanja vratili su Frankopanima, ali, zahvaljujući bolje organiziranoj obrani od Turaka na širem hrvatskom prostoru, čitav kraj se postupno oporavlja, o čemu govori i niz urbara (Bakar, Hreljin, Novi, Grobnik itd.). Tome pridonosi i povratak dijela starosjedilaca a i naseljavanje novog stanovništva. Među njima su se u dijelu Gorskog kotara stalno nastanili i Srbi i Vlasi; njihovo važno duhovno središte postat će manastir u Gomirju.

Dolazi kraj uskočkoj prevlasti na dijelu Jadrana, pomaganom dijelom i od Primoraca, ali popraćenom strašnim ratom. Mlečani u više navrata blokiraju primorske luke. Uskoci haraju otocima te duboko u Istri, što dovodi do spomenutoga "uskočkoga rata" (1615.-1617.). Među ostalima spaljeni su Volosko i Lovran, napadnut je Bakar, zauzete Mošćenice. Na kraju, žrtvovani su uskoci, ali je rat pojedinim područjima nanio dugoročnu štetu.

Oporavku je znatno pridonio Gorski kotar, gdje Zrinski unapređuju gospodarstvo, snažeći promet i naglije razvijajući Bakar. Eksploatira se šumsko bogatstvo, drvo i željezna rudača; Zrinski dovode stručnjake iz Slovenije, Češke i Njemačke. Naglo se razvijaju Lič, Čabar, Fužine.

Oporavlja se i riječko i liburnijsko područje, iako uz snažan otpor pa i bune protiv novih moćnih feudalaca - isusovaca, koji u vrh Riječkoga zaljeva stižu u početku 17. st. Oružane bune protiv njih - središte imaju u tadašnjoj Rijeci - u više su navrata podizali stanovnici veprinačkoga, mošćeničkog i kastavskog područja, odbijajući prihvatiti zastarjele kmetske obveze. Istodobno ti vrlo obrazovani redovnici visoko su podigli obrazovanje, osnivanjem gimnazije u Rijeci 1627. koja je dobila i neke sveučilišne povlastice. Dovršavaju crkvu Sv. Vida u Rijeci (gradila se čak 104 godine!), ali ne uspijevaju završiti velebni hram u Kastvu (trebao je biti najveći u zapadnoj Hrvatskoj i južnoj Sloveniji

Pad Zrinskih i Frankopana

Postupno okončava višestoljetno djelovanje dviju najodličnijih hrvatskih feudalnih obitelji - Zrinskih (Bribirski, Šubići) i Frankopana (knezova Krčkih). Frankopani dočekuju polovicu 17. st. u Primorju samo s Novim Vinodolskim. Istodobno, Zrinski ponovo dostižu zenit, te su hrvatski potkraljevi/banovi i gospodari znatnih dijelova Gorskog kotara i Primorja, štoviše i primorsko-senjski kapetani. Ubrzali su gospodarske promjene, pa Bakar postaje gotovo najvažnija luka u hrvatskom dijelu Habsburške Monarhije. Raste i značenje Kraljevice u koju se slijeva golema kulturna baština s raznih strana svijeta. No, globalnoj politici Habsburga nije odgovaralo snaženje Zrinskih i

Frankopana. Oni nastoje spasiti svoja imanja, a time i preostalu Hrvatsku od Turaka, ali i sve očitijih presizanja dvora, time i Nijemaca za hrvatskim zemljama. Zrinski, sa slovensko-njemačkim i mađarskim aristokratima, pripremali su otpor dinastijsko-njemačkoj politici, kojemu se pridružio i Frankopan. Na njihovim primorsko-goranskim imanjima započelo je okupljanje ustanika. Dvor je radikalno riješio problem: god. 1670. zaplijenjena su imanja ustanika u korist Kraljevske ugarske komore. Od veoma bogatoga grada Zrinskih u Kraljevici ostali su samo zidovi. Sljedeće su godine smaknuti vođe ustanika, pa je uskoro zatrt rod Zrinskih, dok su se Frankopani (do danas) održali u Furlaniji (kamo je ranije bio prešao jedan odvjetak).

Počeci 18. st. bili su u mnogočemu prekretnički za područje sadašnje Županije. Vladao Karlo VI. god. 1771. i formalno je proglasio slobodnu plovidbu Jadranskim morem te time ukinuo stoljetno pravo koje je sebi prisvojila Venecija. Dvije godine poslije tadašnju je Rijeku isti car/kralj proglasio slobodnom lukom. Korist od tih promjena uglavnom imaju udaljeni austrijski, posebice mađarski krugovi u istočnome, njihovu dijelu Monarhije. Tome ugarskom dijelu države pripada i Gorski kotar i Kvarnersko primorje, bez mletačkih otoka, dok je gradić Rijeka (i dalje samo na desnoj strani utoka Rječine u Jadran) i dalje bliže vezan uz austrijski dio Monarhije.

Nekoliko godina potom puštena je u promet Karolinska cesta, koja je Riječki zaljev - s ishodištem na istočnoj strani Rječine, ispod Trsata - preko ostaloga primorja te Gorskoga kotara povoljnije povezala s unutrašnjošću Hrvatske. Orijentacija Beča prema moru i dalje je očita - Kraljevici, uz samu granicu prema o. Krku koji je u svojinu nemoćne

Venecije - izgrađena je u Monarhiji prva ratna luka, s brodogradilištem.

Austro-Ugarska vlast

U ovom području Hrvatske u obje jadranske države na početak promjena utječu dugotrajni Napoleonovi ratovi kada se i ovdje izmjenjuje vlast Bonaparta i Habsburgovaca. Pod francuskim udarima 1797. propala je višestoljetna Mletačka Republika, pa je Beč zaposjeo i njezine Kvarnerske otoke. Potom su čitavo područje dobili Francuzi, pa se i ovamo zalijeću protivnički engleski brodovi, blokirajući promet sa svijetom. U konačnici je čitavo područje današnje Županije 1815. ipak pripalo Austrijskom carstvu.

Ističe se dovršetak Lujzinske ceste, druge s početkom ispod Trsata, koja je na suvremen i znatno brži način preko Gorskog kotara povezala primorski kraj s unutrašnjošću Hrvatske.

Ojačani privredni resursi i učvršćeni nacionalizam u Mađara bitno utječu na sve življe uključivanje "njihovih" zemalja Sv. Stjepana u privredne tokove, pa tako i Banske Hrvatske; tako se i Kvarnersko primorje naziva "Ugarskim primorjem". No, ilirski pokret, odnosno hrvatski narodni preporod u prvoj polovici 19. st. utjecao je na snaženje nacionalne svijesti i u ovim goransko-primorsko-istarskim krajevima raskomadane Hrvatske. Tako je do 1848. Banska Hrvatska prihvaćena kao matica-zemlja Hrvata općenito, no bez praktičnoga učinka ostalo je kratkotrajno objedinjavanje i čitavoga Gorskoga kotara i Primorja s tadašnjom Rijekom 1848., ali bez liburnijske Istre i Kvarnerskih otoka, u rukama bana Josipa Jelačića. U liburnijskom dijelu Istre došlo je do prvoga masovnog iskazivanja nacionalnih hrvatskih osjećaja u austrijskoj pokrajini Istri s Kvarnerskim otocima.

Krajem šezdesetih godina oslabljeni je Beč primoran na razdiobu Habsburške Monarhije, i to na Austro-Ugarsku; županijski je prostor ostao razdvojen u dva neprirodna dijela, a tadašnja je Rijeka izlučena iz Banske Hrvatske i 1868. stavljena pod neposrednu kontrolu Budimpešte. Mađari od tada čitav život primorsko-goranskoga kraja nastoje podvrgnuti naglom razvoju samo tadašnje Rijeke. Budimpešta Rijeku ubrzano pretvara u veliki izvozno-uvozni trgovačko-lučki i pomorsko-industrijski emporij, ali samo – njezin.

U okviru susjedne istarsko-otočne austrijske markgrofovije (od 60-ih godina sjedište je u Poreču) nastavlja se izrastanje o. Lošinja u sredozemnu brodarsko-brodograđevnu silu koja do 70-ih godina postaje poznata i u svjetskim razmjerima. No jedro tada naglo gubi trku s parom, pa propada hrvatski kapital uložen u jedrenjake na čitavoj hrvatskoj obali, a uskače strani.

Prvi i Drugi svjetski rat

Posljedice Prvoga svjetskog rata bile su u ovom kraju katastrofalne i dugotrajne i zbog novonastalih međunarodnih prilika. Nakon raspada Austro-Ugarske 1918. i stvaranja Države Slovenaca, Hrvata i Srba koja se udružila s Kraljevinom Srbijom u Kraljevstvo SHS Kraljevina Italija nije priznala te države, već je okupirala velik dio prostora današnje Županije kao i drugih dijelova Hrvatske (i slovenske) obale.

Rijeka i Opatija, uz ostala talijanska ljetovališta, nisu bile potrebne Italiji. Tako su ta dva i u europskim razmjerima razvijena središta naglo propala. Osobito je bio drastičan slom tadašnje Rijeke, pokazavši da je njezin

rast bio zasnovan na umjetno stvorenoj podlozi u dalekoj Mađarskoj. Istodobno, ovdje traje nasilna talijanizacija i progoni "stranaca"; prvi su istjerani Mađari, Nijemci, Česi itd. a potom ih slijedi i znatan broj Hrvata. U crkvenom području taj talijanski dio županije odcijepljen je od Modruško-senjske biskupije te je osnovana Riječka biskupija. Međutim, istodobno je Sušak preko Rječine, s osloncem na veliko, prirodno zaleđe, naglo izrastao u vodeću jugoslavensku luku te dobiva status grada.

U Drugome svjetskom ratu Italija je okupirala znatan dio i goranskoga i primorskoga prostora propale Kraljevine Jugoslavije. Dio joj je ugovorom potvrdila kvislinška tzv. nezavisna država Hrvatska. Talijanski fašistički režim odmah započinje vladati na način već desetljećima isprobavan u liburnijskoj Istri i na otocima, silom talijanizirajući i gospodarski iscrpljujući ovaj kraj. Taj se fašistički imperij raspao 1943. pa je kvarnersko-riječki i goranski prostor okupirao nacistički velikonjemački Reich koji ga je uključio u svoju novu upravnu tvorevinu sa sjedištem u Trstu. Istodobno, od početka okupacije 1941. razbuktao se narodnooslobodilački i antifašistički, u ovom kraju gotovo u cjelini hrvatskoga karaktera a pod vodstvom komunista. Taj se pokret do 1944. pretvorio u komunističku revoluciju sa svim uobičajenim represivnim mjerama jedne takve silovite povijesne pojave; tako je iz Rijeke i drugih gradova iselio velik broj Talijana.

Dijelove županijskoga teritorija koji su od 1918. bili pod Italijom ili koje je Rim prisvojio 1941. narodnooslobodilački pokret formalno je 1943. vratio u sastav matice domovine Hrvatske, a time i u sustav druge Jugoslavije u stvaranju. U veoma teškim bitkama 1945. ovdje je slomljen nacifašistički protivnik i njegovi brojni domaći i strani saveznici.

Odmah je započeta obnova porušenih dijelova, ali tek je Mirovna konferencija u Parizu 1947. potvrdila rezultate antifašističkoga rata, a posebice dugu borbu s talijanskim posezanjem. Tako su 1948. tadašnji gradovi Rijeka i Sušak udruženi u prirodnu cjelinu - u grad Rijeku. To je, uz oslonac na veoma široko zaleđe, presudno utjecalo na to da grad na ušću Rječine uskoro postane najvećom lukom i jednim od najvećih industrijskih središta. Obnovom starih i pokretanjem novih gospodarskih sadržaja grad se širi Grobinšćini i Kastavšćini. I Opatija i o. Rab opet dostižu i prestižu svoj bivši turistički sjaj, a pridružuju im se Crikvenica, o. Krk, o. Lošinj, itd. Na žalost, Gorski kotar se i sada slabo razvija.

Veliki procvat ujedinjene Rijeke te privredni uspon čitavoga područja (osim Gorskoga kotara) na svoj osobiti način oslikava, npr. i formiranje Riječke nadbiskupije-metropolije (u nju su ušli Modruško-senjska, Krčka i Porečko-pulska biskupija te Sveučilište s fakultetima i odjelima u Rijeci, Opatiji, Puli i Gospiću).

neovisnosti Republike Hrvatske. Zbog rata i njegovih posljedica gospodarski život upao je u velike teškoće, te je znatno zakočen. U okvirima upravne razdiobe Republike Hrvatske, od Gorskoga kotara i najvećega dijela Kvarnerskog primorja (bez senjskoga područja i otoka Paga) te od dijela istočne (liburnijske) Istre, osnovana je 1993. Županija primorsko-goranska, sa sjedištem u Rijeci, s više od 320.000 stanovnika. Županija je sa svojom skupštinom i poglavarstvom jedinica lokalne samouprave, a s odgovarajućim administrativnim aparatom transmisija je i državne uprave. Od osnutka pa do danas vlast u Županiji obnaša koaliciji lijevoga centra.

Primorsko-goranska županija sa svojim znatnim resursima koji je svrstavaju među prvih nekoliko najrazvijenijih županija u Hrvatskoj pridonijet će brzom i efikasnom oporavku Hrvatske i njezinu stasanju u demokratski razvijene europske zemlje s razvijenom lokalnom samoupravom. Od 1999. Primorsko-goranska županija članica je Skupštine europskih regija.

Republika Hrvatska

Hrvatski narod i demokratski orijentirani hrvatski građani stvorili su Hrvatsku u ratu nakon teških godina patnje, stradanja i odricanja. Od 1991. do 1995. mnogo mladeži dalo je svoje živote za hrvatsku slobodu, mnogo je prognanika protjerano iz svojih domova, mnogo je ostalo invalida, udovica i djece bez roditelja.

Iako ovaj kraj nije bio pogođen neposrednim ratnim razaranja, znatan obol domovinskom ratu dala je Primorsko-goranska županija, kako u životima ovdašnjih mladića, po broju ranjenih i ratnih invalida, tako i po sveukupnom doprinosu slobodi i